सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय शिक्षा योजना तथा
व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोश्रो वर्षको
आवश्यकता पूरा गर्नका लागि
तयार पारिएको

शोध पत्र

शोधकर्ता

उमादेवी सुवेदी

त्रि.वि.वि दर्ता नं. : ९-२-२९-५१२-२०००

परीक्षा क्रमांक : २४०००६/०६७

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

भरतपुर, चितवन

चैत्र, २०७१

सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग, उमादेवी सुवेदी, चैत्र, २०७१

सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय शिक्षा योजना तथा
व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोश्रो वर्षको
आवश्यकता पूरा गर्नका लागि
तयार पारिएको

शोध पत्र

शोधकर्ता
उमादेवी सुवेदी
त्रि.वि.वि दर्ता नं. : ९-२-२९-५१२-२०००
परीक्षा क्रमांक : २४०००६/०६७

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग
सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस
भरतपुर, चितवन

चैत्र, २०७१

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस
SAPTAGANDAKI MULTIPLE CAMPUS
(Affiliated to T.U. and HSEB, Nepal)

भरतपुर, चितवन, नेपाल
Bharatpur, Chitwan, Nepal

प.सं./L.No. :
च.नं./Ref.No. :

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तह एम्. एड्. दोस्रो वर्षको आवश्यकता पूरा गर्नका निमित्त शोधकर्ता सुवेदीले **सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग** विषयक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निजबाट तयार पारिएको अध्ययनबाट म सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उप. प्रा. कुवेरनाथ शर्मा

(शोध निर्देशक)

शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सप्तगण्डकी बहुमुखी क्याम्पस

भरतपुर, चितवन

मिति : २०७१-१२-२०

कृतज्ञता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय शिक्षा योजना तथा व्यवस्थापन विभाग स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको आवश्यकता पूरा गर्नका लागि **सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग** शीर्षकमा यो शोधपत्र तयार गरिएको छ ।

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा शोधकार्यको शुरुदेखि अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य सहयोग तथा सुझाव प्रदान गरेर अतुलनीय सहयोग प्रदान गर्नुहुने शोध निर्देशक तथा विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु कुवेरनाथ शर्माप्रति आभार व्यक्त गर्दछु । साथै शोधपत्र तयारीका क्रममा आफ्नो अमूल्य सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरु उप.प्रा. देनप्रसाद लामिछाने तथा होमनाथ सापकोटा लगायत सम्पूर्ण सप्तगण्डकी क्याम्पस परिवार प्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधपत्रको तयारीका क्रममा आवश्यक तथ्यांक संकलन गर्ने कार्यदेखि लिएर खोजका लागि आफ्नो अमूल्य समय दिएर पूर्ण रुपमा सहयोग गर्नुहुने छनोटमा परेका विद्यालयहरुका प्र.अ.,वि.व्य.स अध्यक्ष, अभिभावक संघका अध्यक्षहरु, शिक्षकहरु, विद्यार्थीहरु तथा सम्पूर्ण सहभागीहरु प्रति कृतज्ञ छु । साथै यस शोधपत्रलाई कम्प्युटर टाइप तथा व्यान्डिङ्ग गरी अन्तिम रुप प्रदान गर्नुहुने सेवा पुस्तक पसलप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यो शोधपत्र यस विषयसँग सम्बन्धित विद्यार्थी, संघसंस्था, नागरिक सामाज सबैलाई उपयोगी हुनेछ भन्ने कुरामा पूर्ण विश्वास लिएको छु ।

शोधकर्ता

उमादेवी सुवेदी

मिति : २०७१।१२।२०

शोध सार

सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग शीर्षक चयन गरी गरिएको यस अध्ययनमा सामुदायिक विद्यालया सूचना तथा प्रविधिको वर्तमान अवस्था पहिचान गर्नु, सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगले शैक्षिक उपलब्धिमा पार्ने प्रभावको विश्लेषण गर्नु, सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगद्वारा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्ने उपायहरु सुझाउनु जस्ता उद्देश्यहरु राखिएको छ ।

यो अध्ययन मुलतः गुणात्मक ढाँचामा आधारित छ । अनुसन्धान कार्यका लागि निश्चित योजना बनाउनु आवश्यक पर्दछ । अध्ययनलाई उद्देश्य अनुसार पूर्ण रुप प्रदान गर्नका लागि सम्भावनारहित नमुना छनोट विधिका आधारमा लंकू स्रोतकेन्द्र अन्तर्गत रहेका ३३ वटा विद्यालय मध्ये छनोटमा परेका ४ वटा विद्यालयहरु (श्री कैलाशनगर मा.वि., लक्ष्मी उ.मा.वि., श्रीपुर मा.वि. र तोरिखेत मा.वि.) मध्येबाट प्र.अ., प्रत्येक विद्यालयका प्राविधिक विषय शिक्षक, शिक्षक अभिभावक संघको अध्यक्ष, वि.व्य.स. अध्यक्ष, स्रोत व्यक्ति, विद्यार्थी प्रतिनिधि गरी जम्मा ३७ जनालाई यस अध्ययन अनुसन्धानको जनसंख्याका रुपमा लिइएको छ । छनोटमा परेका विद्यालयमा अनुसन्धानकर्ता स्वयंम उपस्थित भएर अन्तरवार्ता प्रश्नावलीको आधारमा छलफल तथा अनुसन्धान गर्नुका साथै आजभन्दा अगाडिका पत्रपत्रिका तथा लेखरचनालाई समेत आधार बनाएर तथ्यांक संकलन गरी आवश्यकता अनुसार प्रशोधन गरेर प्रयोगमा ल्याइएको छ ।

छनोटमा परेका विद्यालयहरुमा प्रशासनिक काम काजका लागि सूचना प्रविधिको प्रयोग के कसरी गरिएको छ भन्ने बारेमा छलफल तथा अनुसन्धान गरिएको थियो । जस अनुसार छनोटमा परेको विद्यालय श्री लक्ष्मी उ.मा.वि.मा विद्यालयको हरेका प्रशासनिक काम

काजको लागि कम्प्युटरको प्रयोग गरिएको पाइयो । विद्यार्थीको अभिलेख राख्ने कार्य, विद्यार्थीबाट उठाइने परिक्षा शुल्क सबै कुराहरु कम्प्युटरको माध्यमबाट गरिएको पाइयो । विद्यालयको आवश्यक छपाइ तथा प्रिन्ट कार्यका लागि एउटा प्रिन्टर, एउटा फोटोकपी मेसिन रहेको पाइयो । त्यसैगरी सूचना आदान प्रदानका लागि टेलीफोनको प्रयोग गरिएको तथ्य समेत अध्ययनका क्रममा जानकारी प्राप्त भएको थियो । विद्यालयको कमजोर आर्थिक अवस्थाका कारणले इन्टरनेट जडान पनि हुन नसकेको हुँदा अन्य विषयका लागि खासै प्रभावकारी हुन नसकेको पाइयो । भने कम्प्युटर विषयका लागि प्राप्याप्त कम्प्युटर नभइ केवल सैद्धान्तिक ज्ञान दिने कार्य भएको पाइयो । कमजोर आर्थिक अवस्था भएको र विद्यार्थीबाट शूल्क लिन नमिल्ने अवस्थाले गर्दा प्रयाप्त मात्रामा प्राविधिक वस्तुको खरिद गरी तिनीहरुको प्रयोगबाट अध्यापन गराउन नसकिएको तथ्य प्र.अ., शिक्षक, तथा वि.व्य.स. अध्यक्षबाट जानकारी प्राप्त भएको थियो ।

प्राप्त तथ्यका आरमा तथ्यांकको व्याख्या तथा विश्लेषण गरी निष्कर्ष समेत प्रस्तुत गरिएको प्रस्तुत अनुसन्धान कार्यमा भोलिका दिनहरुमा सूचना तथा प्रविधिको उचित उपयोग गरी विद्यालयमा शैक्षिक उपलब्धि वृद्धि गर्नका लागि नीतिगत तह, अनुसन्धान तह, र कार्यान्वयन तहका लागि छुट्टा छुट्टै सुझाव प्रस्तुत गर्नुका साथै सूचना तथा प्रविधिका क्षेत्रमा अनुसन्धानका क्रममा देखिएका समस्यास्याहरुलाई न्युनीकरण गर्ने कार्य सम्बन्धित पक्षबाट हुन सकेको खण्डमा केही मात्रामा भए पनि विद्यालयमा सूचना तथा प्रधिको उपयोगमा सहयोग पुग्ने निष्कर्ष निकालिएको छ ।

विषय सूची

स्वीकृति पत्र i

सिफारिस पत्र ii

कृतज्ञता iii

शोधसार iv

विषय सूची vi

परिच्छेद एक :परिचय

१.१ पृष्ठभुमि १

१.२ समस्याको कथन ४

१.३ अध्ययनको औचित्य ५

१.४ अध्ययनको उद्देश्य ६

१.५ अनुसन्धनात्मक प्रश्नहरु ६

१.६ अध्ययनका परिसिमाहरु ७

१.७ प्रयोग भएका शब्दावलीको परिभाषा ८

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक खाका

२.१ संबन्धित साहित्यको पुनरावलोकन ९

२.२ सैद्धान्तिक खाका १७

२.३ पुनरावलोकनको उपादेयता १८

परिच्छेद तीनः अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धान ढाँचा २०

३.२ जनसंख्या र नमूना छनौट २०

३.३ अध्ययनका साधनहरु २१

३.४ तथ्याङ्कका स्रोतहरु २२

३.५ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया २३

३.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण २३

परिच्छेद चारः तथ्यांकको व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ सामुदायिक विद्यालयमा सूचना तथा प्रविधिको वर्तमान अवस्था २४

४.२ सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगले शैक्षिक उपलब्धिमा पारेको प्रभाव ३२

४.३ सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधिको तथा माध्यमबाट शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्ने उपायहरु ३७

४.४ प्राप्तिको सारांश ४६

परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुझाव

५.१ निष्कर्ष ४८

५.२सुझावहरु ५०

५.२.१ नीतिगत तह ५०

५.२.२ कार्यान्वयन तह ५०

५.२.३ अनुसन्धान तह ५१

सन्दर्भग्रन्थ

अनुसूचीहरु